

Kan det være lovligt at bryde grundloven?

Coronaepidemien har medført meget væsentlige indgreb i borgernes rettigheder. Men er det lovligt at bryde grundloven, hvis katastrofen er stor nok?

WEEKENDPANELET

JENS PETER CHRISTENSEN (f. 1956)

Har været højesteretsdommer siden 2006. Forinden professor i stats- og forvaltningsret ved Aarhus Universitet. Har været formand for en lang række lovforberedende udvalg.

De andre medlemmer af Weekendpanelet:

BERTEL HAARDER

EMILIA VAN HAUEN

THOMAS BORCHERT

SAMIRA NAWA AMINI

JEANETTE VARBERG

ELISABETH DONS CHRISTENSEN

Et gammelt ordsprog siger, at "nød bryder alle love".

Det kan være nødvendigt at tilsidesætte loven for at redde højere værdier. En regel om nødret har vi i straffelovens § 14. En handling, der ellers ville være strafbar, straffes ikke, når handlingen var nødvendig for at afværge truende skade på person eller gods, og lovovertrædelsen må anses for at være af forholdsvis underordnet betydning.

Grundloven indeholder ikke på tilsvarende måde hjemmel til i en nødsituation at undtage fra grundlovens bestemmelser.

Visse paragraffer i grundloven tager dog selv højde for ganske særlige situationer. Det gælder f.eks. grundlovens § 79 om forsamlingsfrihed, hvor det hedder, at "forsamlinger under åben himmel kan forbydes, når der af dem kan befrygtes fare for den offentlige fred".

Man kan sige, at grundloven her har taget højde for, at særlige omstændigheder kan begrunde, at grundlovens regel om, at borgerne har ret til at forsamle sig, fraviges. Men samtidig er en sådan fravigelse netop hjemlet i grundloven, og fravigelsen er derfor heller ikke et brud på grundloven.

Coronaepidemien har medført betydelige indgreb i borgernes ret til at forsamle sig. Med "coronaloven" har regeringen fået bemyndigelse til at fastsætte regler om forbud mod »at flere personer befinder sig på samme sted«.

Som den nedre grænse vil der ifølge loven kunne fastsættes regler om forbud mod, at 3 personer eller flere befinder sig på samme sted. Foreløbig er der kun udstedt forbud mod, at flere end 10 personer samler sig.

Går det an? Er det foreneligt med grundlovens § 79 om forsamlingsfrihed?

I bemærkningerne til loven står,

at ordningen ikke giver mulighed for at fastsætte regler eller i øvrigt foretage indgreb, der er rettet mod meningsstilkendegivelser, og at der derfor ikke er tale om et indgreb i strid med forsamlingsfriheden i grundlovens § 79.

Det kan have meget for sig, for det afgørende formål med grundlovens forsamlingsfrihed er netop at beskytte den politiske meningsdannelse.

I bekendtgørelsen, der er udstedt med hjemmel i "coronaloven", er det da også bestemt i § 12, at forbuddet ikke gælder for forsamlinger med »et politisk eller andet meningsbefordrende øjemed«.

Men hvad gør man, hvis det i praksis viser sig umuligt at overholde grundloven, hvis man ikke skal prisgive meget store samfundsinteresser?

Svaret er, at man så må søge vejledning i det, statsretsjurister kalder "uskreven statsretlig nødret". "Uskreven" betyder, at nødretten ikke er indskrevet i grundloven.

Professor Max Sørensen skrev for 50 år siden i sin statsretslære-bog, at der, for at grundlovens reg-

ler kan fraviges, skal være tale om en situation, hvor der foreligger »en virkelig alvorlig fare for staten og dens institutioner«.

I danmarkshistorien har en sådan situation trængt sig på under den tyske besættelse. Den 29. august 1943 indgav regeringen sin afskedsbegæring, og Rigsdagen holdt op med at samles. Pludselig stod landet uden regering og parlament.

Situationen blev reddet ved, at ministerierne øverste chefer, departementscheferne, fortsatte med at fungere og udstedte såkaldte "lovanordninger", der skulle gælde som love, selv om de ikke var vedtaget af Rigsdagen.

Men kunne det retfærdiggøres af uskreven statsretlig nødret? Det tog Østre Landsret stilling til i 1945. En borger ville nemlig ikke betale den skat, han havde pligt til efter en lovanordning om indkomst- og formueskat.

I grundloven stod der også dengang, at skattelove skulle vedtages af de folkevalgte politikere. Men det var jo ikke sket. Alligevel tabte

borgeren sagen. Landsretten anerkendte nemlig departementschefernes lovanordning som hjemmel for skatteopkrævningen.

Landsretten lagde i sin begrundelse vægt på, at Rigsdagen og regeringen ikke var blevet tilsidesat, ved at der under de herskende forhold blev truffet sådanne bestemmelser af de bestående statsmyndigheder, som var uomgængeligt fornødne til statshusholdningens førelse.

Som nævnt er det i "coronaloven" lagt til grund, at indgrebet i forsamlingsfriheden ikke er i strid med grundloven. Man kan spørge, hvad domstolene mon vil lægge vægt på, hvis det en dag skulle komme til indgreb, der strider mod grundloven?

Skulle det ske, vil dommerne skulle afveje vigtigheden af de demokratiske og retssikkerhedsmæssige hensyn, som de fravegne grundlovsbestemmelser beskytter, over for vægten af de værdier og hensyn, som har begrundet grundlovsbruddet. De sidste skal utvivlsomt være meget tungtvæjende for at kunne bære igennem.

Sundhedsvæsenet er i forvejen udnyttet maksimalt

HANNE MADSEN
afdelingslæge, Odense
MORTEN SODEMANN
klinisk professor, infektionsmedicin,
Odense

På regeringens pressemøde skærtorsdag blev forskellige scenarier for genåbning af Danmark præsenteret. Afhængig af tempoet for genåbning ville bruttonationalproduktet (bnp) falde 3-6 pct. i 2020. I 2019 var bnp 2.321 mia. kr. Først prøvede vi at inddæmme corona, så prøvede vi at lade den sprede sig langsomt, og nu venter vi på vaccinen. Verden er, som statsminister Mette Frederiksen

sagde, ikke den samme mere. I hvert fald ikke før der kommer en effektiv vaccine.

Det er sundhedsvæsenet heller ikke. Vi har også lukket ned. Lukket ned for alt fra behandling for ludomani, allergi, smertende hofter og stær. Operationer i tusindvis blev aflyst, fordi antallet af intensivsygeplejersker ifølge beregningerne ikke ville række til at behandle coronapatienter med komplikationer. Så sygeplejersker, der normalt bedøver ved operationer, skulle bruges ved respiratorerne.

Nogle vil sige, at det er jo også en særlig situation, vi står i nu.

Men er det egentlig det? I vinteren 2017/18 hærgede influenza B. På de værste dage var der ifølge Statens Seruminstitut ca. 850 patienter indlagt, heraf ca. 80 på intensiv og 1.644 døde. For corona er de tilsvarende tal 535, 153 og 321 pr. 16. april. I gennemsnit døde 643 af influenza i sæsonerne 2011 til 2018.

Perioder med massivt pres på sundhedsvæsenet er altså ikke noget nyt. Det forekommer med få undtagelser hvert år fra januar til påske på grund af virus og infektioner. Med den viden, vi har om corona indtil nu, ser det ud til, at den vil hærge nogle år endnu. Det

samme gælder for influenzaepidemier, som man dog kan vaccinere imod. Det er dog ikke altid, at vaccinen svarer til virus i den pågældende sæson. Det var tilfældet i 2017/18.

Sundhedsvæsenet er i sin nuværende form allerede udnyttet maksimalt i det daglige, og vi har meget lille reservekapacitet ved afvigelser fra hverdagen.

Hvis der kommer en anden bølge af corona eller influenza, skal samfundet så igen tilpasse sig sundhedsvæsenet, eller skal sundhedsvæsenet tilpasse sig

samfundet? Vi mener det sidste. Det vil kræve tilførsel af ressourcer. Tab på 6 pct. af bnp er knap 139 mia. kr. svarende til næsten hele sygehusvæsenets budget. Dette tab kunne mindskes eller helt undgås ved en langt mindre tilførsel af penge til sundhedsvæsenet, som kunne gøre det mere robust. Lige nu venter tusindvis af patienter på behandling, bl.a. fordi der ikke er uddannet intensivsygeplejersker nok, samtidig med at økonomien vakler. Tiden er inde til, at sundhedsvæsenet tilpasses samfundet og truslen om nye pandemier.